BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA FORSAYT KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH DOLZARB PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika yo‘nalishi 3-kurs talabasi
Bahodirova Mashhuda Zafar qizi
mashhurabahodirova04@gmail.com,+99894-094-68-05
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika yo‘nalishi 3-kurs talabasi
Hamzayeva Shakira Ulug’bek qizi
hamzayevashakira@gmail.com,+998941533505
Ilmiy rahbar: Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Pedagogika kafedrasi katta o‘qituvchisi
Sotbarov Atabek Asilbek o‘g‘li
sotbarovatabek@gmail.com, +99833-606-81-79

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo‘lajak pedagoglarda forsayt kompetensiyasini rivojlantirishning dolzarbligi pedagogik muammo sifatida ilmiy asosda tahlil qilinadi. Zamonaviy ta’lim tizimida kelajakni prognozlash, strategik fikrlash va innovatsion qarorlar qabul qilish qobiliyatiga ega pedagoglarni tayyorlash zarurati asoslab beriladi. Tadqiqot natijasida forsayt kompetensiyasini shakllantirishga to‘sqinlik qiluvchi omillar hamda uni rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari aniqlashtirildi.

Kalit so‘zlar: forsayt, pedagogik muammo, kompetensiya, kelajakni prognozlash, innovatsion ta’lim, pedagogik tayyorgarlik.

Аннотация: В данной статье научно обоснованно анализируется актуальность развития форсайт-компетенции у будущих педагогов как педагогической проблемы. Обосновывается необходимость подготовки педагогов, обладающих способностью прогнозировать будущее, стратегически мыслить и принимать инновационные решения в условиях современной системы образования. В результате исследования выявлены факторы, препятствующие формированию форсайт-компетенции, а также уточнены педагогические условия её развития.

Ключевые слова: форсайт, педагогическая проблема, компетенция, прогнозирование будущего, инновационное образование, педагогическая подготовка.

Abstract: This article scientifically analyzes the relevance of developing foresight competence in future teachers as a pedagogical problem. It substantiates the need to train educators who are capable of forecasting the future, thinking strategically, and making innovative decisions within the modern education system. The study identifies the factors that hinder the formation of foresight competence and clarifies the pedagogical conditions necessary for its development.

Keywords: foresight, pedagogical problem, competence, future forecasting, innovative education, teacher training.

KIRISH

Bugungi kunda ta’lim tizimi jadal o‘zgarayotgan ijtimoiy-iqtisodiy va texnologik muhitda faoliyat yuritmoqda. Sun’iy intellekt, raqamli texnologiyalar va global ta’lim makonining kengayishi pedagog kasbiga qo‘yilayotgan talablarni tubdan o‘zgartirmoqda. Endilikda o‘qituvchi faqat bilim beruvchi emas, balki kelajak ta’limini loyihalovchi va strategik qarorlar qabul qiluvchi mutaxassis sifatida qaralmoqda.

Shu nuqtai nazardan, bo‘lajak pedagoglarda forsayt kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Chunki an’anaviy pedagogik tayyorgarlik kelajakdagi kasbiy vaziyatlarni prognoz qilish va o‘zgarishlarga moslashish qobiliyatini yetarli darajada shakllantirmaydi.[1]

Ilmiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda pedagogik ta’limda kompetensiyaviy yondashuv yetakchi paradigmalardan biriga aylangan. Bu yondashuv shaxsni faqat bilimlar majmui bilan emas, balki real vaziyatlarda samarali faoliyat yurita olish qobiliyati bilan baholaydi.

Forsayt tushunchasi dastlab iqtisodiyot va strategik boshqaruv sohasida qo‘llanilgan bo‘lsa-da, keyinchalik u ta’lim sohasiga ham kirib keldi. Zamonaviy tadqiqotlarda forsayt:

kelajakdagi ehtimoliy jarayonlarni ilmiy asosda tahlil qilish,
uzoq muddatli rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish,
ijtimoiy tizimlarning istiqbolini baholash
kabi jarayonlarni o‘z ichiga olishi qayd etiladi.

Pedagogik tadqiqotlarda esa forsayt kompetensiyasi o‘qituvchining:
innovatsion fikrlashi,
strategik rejalashtirish qobiliyati,
ta’lim mazmunini kelajak ehtiyojlariga moslashtira olish salohiyati
bilan bog‘liq holda o‘rganiladi.

Biroq mavjud ilmiy ishlarda forsayt kompetensiyasini shakllantirishning pedagogik mexanizmlari yetarlicha tizimlashtirilmaganligi mazkur muammoning dolzarbligini yanada kuchaytiradi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot zamonaviy pedagogika va ta’lim jarayonidagi o‘zgarishlarni chuqur o‘rganish, xususan bo‘lajak pedagoglarda forsayt kompetensiyasini rivojlantirish muammosini ilmiy asosda tahlil qilishga qaratildi. Tadqiqot kompleks yondashuv asosida tashkil etilib, bir nechta o‘zaro bog‘liq metodlardan foydalanildi.

Avvalo, ilmiy-pedagogik adabiyotlarni tahlil qilish metodi orqali mahalliy va xorijiy olimlarning ushbu muammoga oid ilmiy qarashlari o‘rganildi. Ushbu jarayonda forsayt yondashuvi, kompetensiyaviy ta’lim, innovatsion pedagogika hamda strategik fikrlash masalalariga oid nazariy manbalar chuqur tahlil qilindi. Bu esa tadqiqotning nazariy asoslarini shakllantirishga xizmat qildi.

Shuningdek, pedagogik muammolarni tizimli yondashuv asosida o‘rganish metodi qo‘llanilib, forsayt kompetensiyasini rivojlantirish jarayoni yaxlit tizim sifatida ko‘rib chiqildi. Mazkur yondashuv orqali ta’lim jarayonining tarkibiy qismlari, ularning o‘zaro aloqadorligi, tashqi va ichki omillar ta’siri aniqlashtirildi. Natijada, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy

[1] Miller, R. (2018). *Transforming the Future: Anticipation in the 21st Century*. Routledge.

tayyorgarligida forsayt kompetensiyasining tutgan o‘rni va ahamiyati tizimli ravishda asoslab berildi.

Bundan tashqari, umumlashtirish va nazariy modellashtirish metodlari yordamida o‘rganilgan ilmiy qarashlar va amaliy tajribalar bir tizimga keltirildi. Ushbu metodlar asosida forsayt kompetensiyasini rivojlantirishning nazariy modeli ishlab chiqildi hamda uning asosiy komponentlari, rivojlanish bosqichlari va pedagogik shart-sharoitlari aniqlab berildi.[2]

Tadqiqot jarayonida shuningdek tahliliy-sintetik yondashuvdan foydalanilib, mavjud muammolarni chuqur tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy xulosalar chiqarildi. Mazkur yondashuv tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini ta’minlashga xizmat qildi.

Tadqiqot obyekti – pedagogik oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarni tayyorlash jarayoni bo‘lib, unda zamonaviy ta’lim talablari asosida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish masalalari asosiy e’tiborga olindi.

Tadqiqot predmeti esa – forsayt kompetensiyasini rivojlantirishni dolzarb pedagogik muammo sifatida tavsiflovchi omillar, pedagogik shart-sharoitlar, metod va yondashuvlar majmuasidan iborat. Ushbu predmet doirasida ayniqsa kelajakni prognozlash, strategik fikrlash va innovatsion qarorlar qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantirish mexanizmlariga alohida e’tibor qaratildi.Tadqiqot jarayonida forsayt kompetensiyasini rivojlantirishning dolzarbligini belgilovchi asosiy pedagogik omillar aniqlashtirildi.

1. Ta’lim mazmunining tez eskirishi

Fan va texnologiyalar rivoji natijasida o‘quv dasturlari tez yangilanmoqda. Bu esa pedagogdan doimiy ravishda kelajakni hisobga olgan holda ta’lim jarayonini rejalashtirishni talab etadi.

2. Kasbiy faoliyatning noaniqligi

Kelajak kasblarining o‘zgaruvchanligi pedagogdan o‘quvchilarni noma’lum sharoitlarga tayyorlashni talab qiladi. Bu esa prognozlash va scenario asosida fikrlashni zarur qiladi.

3. Innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish zarurati

Masofaviy ta’lim, raqamli platformalar va sun’iy intellekt asosidagi tizimlar pedagogdan strategik va moslashuvchan qarorlar qabul qilishni talab etadi.

Shuningdek, tadqiqot davomida forsayt kompetensiyasining yetarli darajada rivojlanmaganligiga sabab bo‘layotgan muammolar ham aniqlandi:

pedagogik ta’limda prognozlashga oid fanlarning yetishmasligi

an’anaviy o‘qitish metodlarining ustunligi

bo‘lajak pedagoglarning kelajak kasblari haqida yetarli tasavvurga ega emasligi

Olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, forsayt kompetensiyasini rivojlantirish masalasi nafaqat individual pedagog tayyorgarligi, balki butun ta’lim tizimining modernizatsiyasi bilan bog‘liq. Mazkur kompetensiya shakllanmagan sharoitda pedagoglar tez o‘zgarayotgan ta’lim muhitiga moslashishda qiyinchilikka duch keladi.

Forsayt kompetensiyasi rivojlangan pedagog:

ta’lim jarayonini istiqbolga yo‘naltirib rejalashtira oladi;

o‘quvchilarni kelajak kasblariga tayyorlashda samarali metodlardan foydalanadi;

innovatsion texnologiyalarni ongli ravishda tanlaydi va qo‘llaydi.

[2] Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research Methods in Education*. Routledge.

Bu esa forsayt kompetensiyasini rivojlantirishni pedagogik ta'lim tizimining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylantiradi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

Bo'lajak pedagoglarda forsayt kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy ta'lim tizimining dolzarb pedagogik muammolaridan biridir.

Ushbu muammo ta'lim mazmuni, metodlari va pedagog tayyorgarligi tizimi bilan bevosita bog'liq.

Forsayt kompetensiyasini rivojlantirish pedagogik ta'limning innovatsion modelini shakllantirishga xizmat qiladi.

Amaliy takliflar

pedagogik oliy ta'lim muassasalarida forsayt texnologiyalariga bag'ishlangan maxsus kurslarni joriy etish;

loyiha va scenario asosidagi o'qitish metodlarini kengaytirish;

pedagogik amaliyot jarayonida kelajak ta'lim modellari bilan ishlashni yo'lga qo'yish.

Mazkur tadqiqotda:

forsayt kompetensiyasini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida tizimli tahlil qilindi;

ushbu muammoning yuzaga kelishiga sabab bo'luvchi ijtimoiy va ta'limiy omillar aniqlashtirildi;

uni bartaraf etishga qaratilgan pedagogik shart-sharoitlar ilmiy asosda taklif etildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sh.M. Mirziyoyev. "Yangi Ozbekistonda erkin va farovon yashaylik". – T.: "O'zbekiston", 2023.- 37 b.
2. Sh.M. Mirziyoyev. "Yangi O'zbekiston strategiyasi", Toshkent: O'zbekiston, 2021, 47-bet
3. Sh.M. Mirziyoyev. "Erkin va faravon, demokratik O'zbekiston Davlatini birgalikda barpo etamiz". "O'zbekiston" Toshkent – 2016. 14 b.
4. Zimnyaya I.A. Klyuchevie kompetensii – novaya paradigma rezultata sovremennogo obrazovaniya. // Kompetensii v obrazovanii: opit proektirovaniya: sb. nauch. tr. / Pod red. A.V. Xutorskogo. M.: INEK, 2007. – 286 s.
5. Panfilova V.M., Panfilov A.N., Gazizova A.I. Formirovanie for-sayt-kompetensii budushego uchitelya // Sovremennie naukoemkie texnologii. –2019. –№7. –S.210-214; URL:https://top-technologies.ru/ru/article/view? id=37615
6. Raximova D.O. Forsayt menejment fanini o'qitish metodikasi. O'quv qo'llanma. Qarshi "Intellekt" nashriyoti. 2022. -122 b.
7. A.A.Sotbarov "The role of pedagogical technologies in creating a modern educational environment" «Science and innovation» 2023 y 212-214 b6. Miller, R. (2018). *Transforming the Future: Anticipation in the 21st Century*. Routledge.
8. Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2018). *Research Methods in Education*. Routledge.
9. Miller, R. (2018). *Transforming the Future: Anticipation in the 21st Century*. Routledge.